

VIATA ȘI OPERA NUMISMATULUI OCTAVIAN LUCHIAN ÎNTRE ANII 1926 ȘI 1945

Sorin IGNĂTESCU

doctor, lector universitar

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

ORCID: 0000-0002-6269-7718

CZU: 737-051(498)“1926/1945”

DOI: <https://doi.org/10.59295/lrr2023.28>

Summary:

Life and work of the numismat Octavian Luchian between 1926 and 1945

Octavian Luchian was one of those men who did not choose a career based on his hobbies, but rather based on what was needed for his country. Nevertheless, apart from his duties at work, many times impoverishing, he invested time and money in numismatics, an area opened for amateurs and professionals alike. During the interwar years, as he worked for the Romanian Railways, he traveled extensively throughout the country and collected numerous ancient and medieval coins. Those objects made one of the most important autochthonic numismatic collections, used for the writing of the first major work on the Romanian coins.

Keywords: *correspondence, numismatics, Octavian Luchian, Romanian Railways, Second World War.*

Octavian Luchian a fost unul din acei cercetători amatori, rămași mereu în umbra profesioniștilor, dar care au contribuit substanțial la dezvoltarea unor domenii științifice.

Născut la Probota, al treilea copil al familiei învățătorului Ion Luchian, tânărul a luat contact de la o vârstă fragedă cu un mediu cultural elevat, dar și cu un univers natural paradisiac, unde științele naturale și umaniste se îmbinau în modul cel mai potrivit. În perioada studiilor primare a inițiat, împreună cu fratele său mai mare, Ionel, un muzeu școlar, colecționând obiecte vechi, roci, plante din împrejurimile satului. Astfel, primele monede din colecția sa proveneau din groapa săpată în 1911 în apropierea Mănăstirii Probota, pentru scoaterea lutului necesar construirii școlii noi. Aceste monede fuseseră determinate de profesorul August Scriban¹.

¹ Al. Bratu. *Trandafiri suceveni. Cțitori de școală românească*. București: Editura Litera, 1973, p. 78.

Studiile secundare de la Gimnaziul „Alecui Donici” din Fălticeni au fost marcate de desfășurarea Primului Război Mondial. Aici l-a avut ca profesor de Științele Naturii pe Vasile Ciurea², de care a fost legat toată viața. În anul 1916, elevul Octavian Luchian a participat la București la concursul „Tinerimea Română”, însoțit de mentorul său. Văzându-l pe Vasile Ciurea ieșind de la Constantin Moșil, cu care se întâlnește la Cabinetul Numismatic al Academiei, cu o monedă dacică, a crezut că aceasta îi fusese dăruită de numismatul bucureștean. Chiar dacă lucrurile nu stăteau așa, moneda fiind donată Muzeului din Fălticeni de David Tatos în octombrie 1915 și doar determinată de Moșil³, episodul a lăsat urme adânci în amintirea tânărului elev (Anexa 1/1).

Următorul pas în desăvârșirea sa l-a constituit frecventarea Liceului internat din Iași pe care l-a absolvit în 1922. Aici, printre alte evenimente care aveau să îl ducă pe drumul cercetării numismatice, se numără întâlnirea cu profesorul de germană Valentin Bude, numismat amator, care i-a determinat cu competență primele două monede romane, primite de Octavian Luchian de la colegul său, Ivan Burghel (Anexa 2).

La vârsta deciziilor majore, tânărul Octavian a optat pentru o carieră de inginer, înscriindu-se la Politehnica din Timișoara, poate influențat de tatăl autoritar și de fratele său și abandonând o parte din pasiunile copilăriei. Obiectele strânse în Muzeul școlar din Proboata au fost donate Muzeului Fălticeni în anul 1924⁴, mai puțin monedele, preocupările în acest domeniu continuând până la sfârșitul vieții.

Cum despre viața și realizările lui Octavian Luchian în domeniul numismatice s-au scris atât de puține⁵, în lucrarea de față ne-am propus să ne referim la perioada cuprinsă între 1926, anul absolvirii Politehnicii din Timișoara și 1945, sfârșitul celei de-a doua conflagrații mondiale, una din etapele importante ale carierei ingineresti și ale constituirii colecției sale. În realizarea acestui demers am consultat un lot de 7 scrisori⁶, expediate în anii 1938-1942 de către ingi-

² I. Naghiu. Vasile Ciurea. În: *Cercetări Istorice*, IV, 1973, pp. 427-428; O. Luchian. Vasile Ciurea. În: *Buletinul Societății Numismatice Române*, LXVII-LXIX (1973-1975), 1975, pp. 361-362; E. Dimitriu. Vasile Ciurea. În: *Suceava. Anuarul muzeului județean*, V, 1978, pp. 521-530; Idem. *Lumini fălticene-ne*. Suceava: cartea a II-a, vol. 3, 2010; M. Gafencu, D. Busuioc, S. Gafencu. *Vasile Ciurea și Dimitrie Leonida. Dimensiunile timpului*. Iași: Editura Studis, 2013.

³ V. Ciurea. *Muzeul Fălticeniilor. Două decenii de muncă. 1914-1934*. Fălticeni: Tipografia și librăria ”J. Bendit”, 1934, p. 100.

⁴ Idem. *Călăuza județului Fălticeni*. Fălticeni: Editura Institutului de Arte Grafice M. Saidman, 1924, p. 59; Idem. *Muzeul Fălticeniilor*. În: *Boabe de grâu*, I, nr. 9, 1930, p. 547; Idem. *Muzeul Fălticeniilor. Două decenii de muncă. 1914-1934*. Fălticeni: Tipografia și librăria ”J. Bendit”, 1934, p. 94; S. Ignătescu. *Oameni și locuri: Arheologia județului Baia (1914-1949)*. Suceava: Editura Karl A. Romstorfer, 2022, pp. 35-36.

⁵ O. Iliescu. Octavian Luchian (1903-1981). În: *Buletinul Societății Numismatice Române*, nr. 129-130, LXXV-LXXVI (1981-1982), 1983, p. 503.

⁶ Mulțumim și pe această cale dnei conservator Garofița Buhlea, pentru permisiunea de a consulta și reproduce documente din fondul Vasile Ciurea, aflate în custodia acestei instituții.

nerul din Probota lui Vasile Ciurea, fostul său profesor, pagini din amintirile celor doi, articole de presă, precum și informații care provin din lucrările scrise ani mai târziu de către numismatul probotean. Scrisorile nu reprezintă decât o parte dintr-o corespondență care trebuie să fi fost mult mai consistentă și din care s-a mai păstrat un alt lot de 15 scrisori din perioada 1961-1973.

Necrologul alcătuit de Octavian Iliescu în 1981⁷ amintește sumar faptul că la finalizarea studiilor universitare tânărul inginer Octavian Luchian a fost angajat la Căile Ferate Române și enumeră ca locuri de muncă gărilor din Ițcani, Oradea, Brașov, Cernăuți și București.

Un articol de presă confirmă faptul că, cel puțin în anul 1929, Octavian Luchian lucra la stația Aron Pumnul (gara din localitatea interbelică Ițcani, gara Suceava Nord de astăzi), în calitate de sub șef de secție în serviciul de exploatare a căilor ferate și că fusese remarcat pentru implicarea în dezăpezirea liniilor⁸. Este foarte posibil să își fi început cariera aici, aproape de Probota natală, așa cum sugerează și necrologul amintit.

Ulterior însă, citim în presa centrală⁹, a devenit șeful serviciului de întreținere a liniei Oradea – Huedin, prezența sa în zonă putând fi dedusă și din textul articolului cu privire la descoperirea unui tezaur de monede moldovenești în apropiere de orașul de pe Crișul Repede în 1935¹⁰. Aici, la capătul celălalt al României, a avut probleme în a se impune în fața angajaților, nemulțumiți, probabil, de prezența unui inginer dintr-o altă parte a țării.

Prima scrisoare din cele studiate de noi (Anexa 1/1) este nedată, dar din ea înțelegem că a fost scrisă după moartea lui Ion Luchian, tatăl lui Octavian, eveniment care a survenit în 1937¹¹ și, desigur, înainte de scrisoarea din 14 Ianuarie 1939 (Anexa 1/2). Tot din epistolă deducem că a fost redactată iarna, înainte de Anul Nou, ceea ce ne face să credem că cel mai probabil a fost trimisă în decembrie 1938. La acel moment Octavian Luchian era de aproape un an inspector C. F. R. la Chișinău, dar spera să se mute mai aproape de casă. Având în vedere experiența anterioară a inginerului din Probota, presupunem că și aici, ca și la Ițcani sau Oradea, lucra la serviciul de întreținere. Din acest oraș a trimis profesorului său trei scrisori, ultima datată 10 februarie 1939 (Anexa 1/1-3).

Corespondența ne arată că înainte de februarie 1941, Octavian Luchian a fost transferat la Brașov. Motivul nu poate fi altul decât cedarea Basarabiei de către România Uniunii Sovietice și mutarea personalului administrativ în alte zone ale țării la sfârșitul lunii iunie a anului 1940. Din textul scrisorilor reiese că avea ocazia să călătorească mult în regiune, ceea ce ne face să cre-

⁷ O. Iliescu. *Op. cit.*, p. 503.

⁸ *Mișcarea*, anul XXIII, nr. 81, 10 aprilie 1929, p. 2.

⁹ *Curentul*, anul IX, nr. 3151, 8 noiembrie 1936, p. 3.

¹⁰ O. Luchian. Un tezaur de monede moldovenești găsit în județul Bihor. În: *Studii și Cercetări de Numismatică*, IV, 1968, pp. 413-422.

¹¹ Al. Bratu. *Op. cit.*, p. 77.

dem că lucra tot la serviciul de întreținere. Trei scrisori datează din perioada șederii lui Octavian Luchian la Brașov, redactate în datele de 8 februarie, 6 martie și 13 aprilie 1941 (Anexa 1/4-6). În ultima, autorul preciza că urma să fie mutat la Craiova, dar nu știm dacă acest lucru s-a întâmplat sau nu.

Cert este că, după cum arată ultima scrisoare din lotul cercetat de noi, la data de 12 decembrie 1942 numismatul se afla la Cernăuți (Anexa 1/7). După cum afirmă chiar el, Octavian Luchian fusese transferat în capitala Guvernământului Bucovinei, imediat după recucerirea orașului de către armata română, deci în iulie 1941. Este greu să trecem cu vederea faptul că a lucrat în acest oraș într-o perioadă de mari convulsii sociale și politice. Tensiunea era la cote maxime, după cum arată faptul că Octavian Luchian nu îi scrisese profesorului său de multă vreme, deoarece nu a vrut să folosească serviciile de poștă ale statului, cenzurate de autorități. Scrisoarea din 12 decembrie 1942 a ajuns la Vasile Ciurea printr-un intermediar. În amintirile sale, Vasile Ciurea menționează că în martie 1944 Octavian Luchian era încă acolo și că era la conducerea Direcției Regionale de Căi Ferate din Cernăuți, poziție din care l-a ajutat să obțină un vagon de tren pentru a evacua Muzeul Fălticenilor la Câmpulung Muscel (Anexa 3). Deși episodul este confirmat de prezentarea evenimentului de către numismatul din Probota în necrologul scris pentru mentorul său¹² nu suntem siguri în privința funcției ocupate de acesta. Nu am găsit o confirmare a informației și unele date din amintirile lui Vasile Ciurea nu sunt exacte, textul fiind revizuit spre sfârșitul vieții, mulți ani mai târziu.

Libertatea de mișcare a angajaților statului din Guvernământul Bucovinei era și ea drastic restricționată. Singura cale pe care o avea Octavian Luchian de a ajunge la Probota, în satul de baștină, sau la Fălticeni ar fi fost să obțină pentru inspecția unde lucra liniile de cale ferată Verești-Lespezi și Dolhasca-Fălticeni, pe care ar fi trebuit să le verifice și sub acest pretext să își viziteze locurile natale și pe profesorul său. Însă acest lucru nu a fost cu puțință. Încercarea în sine sugerează faptul că, în 1942, Octavian Luchian lucra în continuare la inspecția de întreținere, cu atribuții asemănătoare cu cele pe care le avusese și în alte regiuni ale țării și, cel puțin la acea dată, nu era la conducerea Direcției Regionale Cernăuți.

Destul de probabil, odată cu refugiul autorităților românești din martie 1944, Octavian Luchian a părăsit și el orașul Cernăuți. Octavian Iliescu ne informează că ar fi lucrat la București, dar nu excludem posibilitatea ca o scurtă perioadă să fi revenit la Suceava. O dovadă în acest sens ar fi cumpărarea unor monede descoperite în acest oraș sau în apropiere în anii 1943¹³, 1945¹⁴ și 1948¹⁵.

¹² O. Luchian. Vasile Ciurea. În: *Buletinul Societății Numismatice Române*, LXVII-LXIX (1973-1975), 1975, p. 362.

¹³ Idem. Descoperiri de monede moldovenești. În: *Studii și Cercetări de Numismatică*, I, 1957, p. 471.

¹⁴ Idem. Noi tipuri monetare dela Iliș Voievod. În: *Cronica Numismatică și Arheologică*, XIX, 1945, nr. 135-136, p. 54.

¹⁵ Idem. Descoperiri de monede moldovenești. În: *Studii și Cercetări de Numismatică*, I, 1957, p. 470; *Idem*. Un nou tip de monedă moldovenească. În: *Studii și Cercetări de Numismatică*, III, 1960, p. 508.

Prin urmare, în epoca interbelică Octavian Luchian a fost angajat al Căilor Ferate Române, lucrând în principal la serviciile de întreținere, călătorind mult în cadrul regionalelor pe care le deservea. În paralel cu această activitate, și-a dedicat timpul liber numismaticii. Dorind să salveze de la înstrăinare numeroase piese valoroase pentru istoria țării, precum și să înregistreze informațiile cu privire la locul descoperirii acestora, Octavian Luchian a cumpărat monede vechi de pe teritoriul direcțiilor de cale ferată în cadrul cărora a activat. În articolele pe care le-a publicat, inginerul povestește uneori cum a intrat în posesia unora din piese.

Astfel, în 1935 a cumpărat 17 din cele 24 de piese din tezaurul de monede moldovenești de la Petru Mușat, descoperit lângă Oradea, de la un giuvaergiu din localitate, care vânduse celelalte obiecte unui alt colecționar¹⁶. În ciuda eforturilor făcute, i-a fost imposibil să afle din ce localitate și sit arheologic provenea tezaurul respectiv.

Un alt episod foarte interesant este cel legat de achiziționarea a 6 monede de la Ștefan cel Mare în 1941, la Cernăuți. Aparent, piesele proveneau dintr-un tezaur de circa 200 de monede, descoperite la Noua Suliță, în Basarabia și vândute unui negustor, care l-a rândul lui le-a adus în capitala Bucovinei. Din păcate, cele mai multe au ajuns la Frankfurt în anul 1906. Monedele au fost publicate într-un articol în 1942¹⁷, dar sunt amintite și în scrisoarea trimisă lui Vasile Ciurea în același an (Anexa 1/7).

Un alt material publicat menționează un episod mai greu de înțeles. Este vorba despre descoperirea unei monede ștefaniene la Nigotești, com. Ciumu-lești, jud. Suceava, de către preotul Aramă din localitate, cumnatul lui Octavian Luchian, în 1943¹⁸. Scurta mențiune precizează că moneda se afla în 1957 într-o colecție particulară, alta decât cea a autorului. Să fi vândut părintele Aramă acea monedă în 1943 unui alt numismat, știind care erau preocupările cumnatului său, în condițiile în care acesta era la Cernăuți? Scenariul pare posibil în vremuri de război.

De la Suceava Octavian Luchian a cumpărat cel puțin două loturi de piese medievale. Unul dintre ele pare să fi fost achiziționat înainte de 1945, anul publicării unei piese emise de Iliăș voievod¹⁹. Alte obiecte, provenind din „pârâul de la poalele dealului Cetății de Scaun” au fost cumpărate în 1948²⁰.

¹⁶ Idem. Un tezaur de monede moldovenești găsit în județul Bihor. În: *Studii și Cercetări de Numismatică*, IV, 1968, pp. 413-414.

¹⁷ Idem. Monete dela Ștefan cel Mare găsite la Sulița Nouă (Basarabia). În: *Cronica Numismatică și Arheologică*, XVI, 1942, nr. 123-124, pp. 66-67.

¹⁸ Idem. Descoperiri de monede moldovenești. În: *Studii și Cercetări de Numismatică*, I, 1957, p. 471.

¹⁹ Idem. Noi tipuri monetare dela Iliăș Voievod. În: *Cronica Numismatică și Arheologică*, XIX, 1945, nr. 135-136, p. 54.

²⁰ Idem. Descoperiri de monede moldovenești. În: *Studii și Cercetări de Numismatică*, I, 1957, p. 470; *Idem*. Un nou tip de monedă moldovenească. În: *Studii și Cercetări de Numismatică*, III, 1960, p. 508.

După cum ne dăm seama din situațiile descrise mai sus, preocupările numismatice ale lui Octavian Luchian erau orientate mai ales către monedele medievale moldovenești. O descriere sumară a colecției sale, din scrisoarea redactată la Chișinău la data de 14 ianuarie 1939, precizează că ea conținea monede romane, dacice, barbare și moldovenești, în număr de circa 750 (Anexa 1/2). Alte informații cu privire la dimensiunea colecției provin din scrisoarea din 12 decembrie 1942. Înțelegem din ea că la venirea la Cernăuți Octavian Luchian reușise deja să strângă circa 1500 de monede, numărul acestora dublându-se deci în perioada în care a lucrat la Brașov. Alte 1000 de piese li s-au adăugat în timpul șederii în Bucovina. Credem că această creștere spectaculoasă poate fi explicată prin faptul că posibilitățile financiare ale lui Octavian Luchian crescuseră semnificativ prin ocuparea unor posturi mai bine plătite. Pe de altă parte, insecuritatea cauzată de război, lipsurile, au determinat ca multe obiecte de patrimoniu să fie scoase la vânzare, uneori pentru prețuri sub valoarea reală. Din materialele scrise de inginerul din Probota răzbate, deși nu prea des, atitudinea critică pe care o avea față de colecționarii care vindeau și cumpărau monedele doar pentru materialul din care erau făcute și nu țineau seama de valoarea lor istorică²¹. Suntem convinși, prin urmare, că, deși a avut uneori o atitudine oportunistă, era convins că salvează obiecte de patrimoniu din mâinile unor oameni care nu le înțelegeau valoarea.

Însă nu era de ajuns pentru Octavian Luchian să colecționeze monede. După cum am văzut, încă din copilărie a dorit să știe mai multe despre ele și să contribuie la valorificarea științifică și expozițională a trecutului. La început, drumurile pe care le avea la București, ca urmare a unor probleme de serviciu, au fost ocazii de a-i cere sfatul lui Constantin Moisil, la fel cum făcuse și profesorul său, Vasile Ciurea, în 1916. Legăturile tot mai strânse cu acesta și activitatea sa au făcut să fie ales membru al Societății Numismatice Române în anul 1932²². Însă uneori sfaturile pe care le putea obține direct sau prin intermediul corespondenței cu profesorul Moisil, menționată chiar în scrisorile către Vasile Ciurea (Anexa 1/1, 7) veneau prea greu și, de aceea, a început să se documenteze pe cont propriu, achiziționând cataloage străine, folosite în determinarea pieselor. Nu am ști toate aceste lucruri, dacă nu i-ar fi recomandat și lui Vasile Ciurea să cumpere sau să încerce să obțină gratuit asemenea materiale, de la edituri din Amsterdam, Basel, Frankfurt pe Main, München sau Viena (Anexa 1/5-6).

Acestea au reprezentat un pas înainte spre participarea sa directă la valorificarea patrimoniului numismatic românesc. La început a susținut scurte

²¹ Idem. Monete dela Ștefan cel Mare găsite la Sulița Nouă (Basarabia). În: *Cronica Numismatică și Arheologică*, XVI, 1942, nr. 123-124, pp. 66-67.

²² O. Iliescu. *Op. cit.*, p. 503.

comunicări științifice în ședințele Societății Numismatice, cum s-a întâmplat în 1945, când a făcut cunoscut colegilor un nou tip monetar de la Iliș voievod²³. Însă de multe ori activitățile legate de locul de muncă îl împiedicau să participe la acestea sau chiar la altele mai importante cum a fost Congresul de Numismatică și Arheologie din 1935, la care s-a înscris, dar nu a reușit să ajungă²⁴. Însă perioada interbelică a reprezentat și apariția primelor studii semnate de Octavian Luchian, găzduite de paginile cunoscutei reviste *Cronica Numismatică și Arheologică*. În ceea ce privește primul său studiu, observăm că el a fost tipărit în anul 1942, când autorul se afla la Cernăuți, în imposibilitatea de a se deplasa în capitală. În mod cert, fotografiile pieselor din tezaurul de la Noua Suliță și descrierea i-au fost trimise lui Constantin Moisil prin poștă (Anexa 1/7).

În această perioadă Octavian Luchian a devenit pentru profesorul său și pentru Muzeul Fălticenilor un colaborator important pe tărâmul numismaticeii. Nu știm dacă a reușit însă să studieze colecția numismatică a acestei instituții, așa cum își dorea și dacă a donat unele din dubletele sale, cum a promis în repetate rânduri (Anexa 1/2, 4-5). Cu siguranță însă a facilitat achiziționarea sau primirea gratuită de către Vasile Ciurea a unor medalii bătute de instituțiile statului cu diverse prilejuri, care în timp au devenit extrem de valoroase (Anexa 1/7).

O altă preocupare a inginerului era legată de conservarea și valorificarea Mănăstirii Probota și a bunurilor sale. Atenția comunității academice s-a îndreptat asupra acestui monument în anul 1904, odată cu descoperirea de către Constantin Moisil în chiar curtea acesteia, a pietrei de mormânt a mamei lui Ștefan cel Mare. Evenimentul a determinat, patru ani mai târziu, organizarea unei serbări, ocazie cu care piatra a fost mutată în interiorul bisericii și o inscripție comemorativă a fost adăugată pentru a onora pe cea care a dat naștere marelui voievod²⁵. Deși benefică pentru prestigiul mănăstirii, manifestarea a avut și o consecință nedorită de către localnici. Oficialitățile au considerat mult prea valoroase câteva piese de mobilier care aparținuseră voievodului Petru Rareș: un jilț, o masă și un tetrapod, pentru a fi păstrate în mănăstire și au decis mutarea lor la Muzeul de Antichități din București, ulterior la Muzeul de artă religioasă²⁶.

²³ C. Moisil. Întrunirile Societății Numismatice 1945. În: *Cronica Numismatică și Arheologică*, XIX, 1945, nr. 135-136, p. 59.

²⁴ O. Luchian. Un tezaur de monede moldovenești găsit în județul Bihor. În: *Studii și Cercetări de Numismatică*, IV, 1968, p. 413.

²⁵ Al. Lepedatu. Serbarea de la Mănăstirea Probota. În: *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, I, nr. 3, 1908, p. 135.

²⁶ N. Ghika-Budești, G. Balș. *Mănăstirea Probota*. București: Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1909, p. 25.

Încă din 1938 Octavian Luchian îi scria profesorului său despre intenția de a face niște copii după piesele care aparținuseră lui Petru Rareș pentru a le repune în interiorul mănăstirii (Anexa 1/1). Se pare că și Vasile Ciurea ar fi vrut niște copii pentru Muzeul Fălticeniilor. La începutul anului 1939 devenise evident că suma necesară doar realizării unei copii a jilțului era prea mare pentru a fi achitată din salariul lui Octavian Luchian. Ca urmare, acesta a decis să pună bazele unei asociații, numită Amicii Probotei, prin intermediul căreia să strângă fondurile necesare pentru diverse proiecte pe care și le propunea (Anexa 1/3). Din păcate, deși asociația se înființase, dificultățile legate de război l-au împiedicat temporar pe Octavian Luchian să își îndeplinească planurile (Anexa 1/4).

Credem că perioada interbelică a reprezentat cea mai fecundă etapă în constituirea colecției numismatului Octavian Luchian, datorită specificului meseriei sale și oportunităților cauzate de război. De asemenea, au fost anii unor importante acumulări în privința literaturii de specialitate, pe care a ajuns să o cunoască suficient de bine încât să ajungă mai târziu bibliotecarul Societății Numismatice Române. În anii care au urmat, după stabilirea sa la București, a lucrat ca inginer la Intreprinderea de Construcții, participând la ridicarea combinatelor de la Călărași și Turnu Măgurele. Preocupările sale numismatice aveau și ele să se schimbe, Luchian implicându-se mai temeinic în viața Societății Numismatice Române și fiind mai degrabă preocupat de valorificarea științifică și popularizarea monedelor din colecția proprie.

Anexa 1.

Correspondența lui Octavian Luchian cu Vasile Ciurea (1938-1942)

1. Scrisoare

Stimate Domnule Profesor!

În curând va fi un an, de când am fost mutat, prin avansare, la Chișinău și dacă nu v'am scris e, că am tot așteptat vre-o ocazie să vin pe la D^{vs}, personal.

Întrucât, e vorba ca Inspecția de Chișinău să se desființeze, e mai mult ca probabil că, în primăvară, voi trece la Iași, de unde mă voi deplasa ușor, la Fălticeni.

Am fost în toamna aceasta pe la Heci și am condus lucrările de construirea unei cruci pe mormântul Tatălui nostru....

Cu această ocazie, am mai vizitat și Probotă, de care mă leagă adânci amintiri, cu tâlcul lor, în gândurile mele...

După ce vizitezi Italia, Grecia, Egiptul apreciezi atât de clar ce înseamnă o Probotă pentru neamul nostru...

Deocamdată, am făcut demersuri la București să obținem, pentru Probotă, copia - în mărime naturală - după jilțul lui Petru Rareș, tetrapod și masa.

Când mi se va comunica costul executării acestor copii, Vă voi scrie, pentru a vedea dacă nu e posibil să scoatem câte o copie și pentru Muzeul din Fălticeni.

Și câte mai sunt de făcut pentru Probota!

Întâmplător, am la mine fotografia monezilor dacice din colecția mea, pe care fotografie o trimit D^{lui} Prof. Moșil.

Vă trimit și D^{vs} una și-mi amintesc cum în Maiu 1916 ați primit prima monedă dacă, la București, pentru Muzeul din Fălticeni!

Fiind informat că ați mai scos unele publicații interesante rog - dacă se poate - a-mi trimite și mie.

La 1 Ian. cr. eu voi fi la Chișinău.

Primiți sincere urări de bine pentru ziua onomastică, dorindu-Vă ani mulți, cu fericire.

Respectuase sărutări de mâini Doamnei.

Octav Luchian

Adresa:

Ing. O. L. Inspector C. F. R., Gara Chișinău

2. Scrisoare

Chișinău, 14 Ian. 939

Stimate Domnule Profesor!

Am primit scrisoarea și broșura trimisă de D^{vs}; Vă mulțumesc mult pentru ambele.

Deasemenea, vii mulțumiri pentru urările D^{vs}; în ascensiunea noastră - foștii elevi ai D^{vs} - se recunoaște o părțică a operei ce-o interpretați de câteva decenii...

Cele constatate de D^{vs} la Costești, ca și aiurea și după cele găsite de noi la Probota - unde ne-ați învățat să săpăm - dovedesc ce vast și interesant domeniu de explorări avem în Moldova noastră...

Poate - odată - voi avea plăcerea să-mi petrec concendiul de vară la o asemenea explorare.

În privința copiilor după vechiul mobilier al Probotei, voi avea grijă și de Muzeu. Deocamdată, sunt în corespondență cu Bucureștii.

Din colecția mea numismatică (aprox. 750 piese: monede romane, republicane și imperiale, barbare, dacice și moldovenești), am câteva dublete, voi căuta să mai achiziționez și pentru Muzeu, dar ar fi necesar să văd cam ce aveți D^{vs}.

Dintre monezile moldovenești, posed 18 buc. de argint dela Petru Mușat f. frumose (1 ex. bourul cu floare de crin în gură, etc), dar nu am exemplarele în dublu.

Deoarece nu cunosc scrierea D^{vs} „Două decenii de muncă”, rog să fiți bun, să-mi trimiteți un exemplar.

Păcat că Muzeul - opera D^{vs} - nu se bucură de un sprijin mai mare din partea oficialității...

Privind fotografia clădirii Muzeului, mi-am zis: ce bine i-ar sta cu încă un etaj! M'ăș oferi să fac planurile gratuit!

Să sperăm că în noul făgaș prin care e îndreptată, Țara se va regăsi numai în pornirile Ei sănătoase.

În curând vă voi trimite - pentru Muzeu - o fotografie după chipul pictat al ultimului stareț dela Probota (Costandie Ionescu arhimandritul) Originalul e la mine.

Resp. sărutări de mâini Stim. Doamne

Vă salută al D^{vs}

Octav Luchian

3. Scrisoare

Chișinău, 10. II. 939

Stimate Domnule Pofesor!

Am primit: „Două decenii de muncă”, precum și scrisoarea D^{vs} și Vă mulțumesc pentru satisfacția ce mi-ați procurat.

Am citit - într-un suflet - această dare de seamă a operei D^{vs}, operă care ne-a copleșit sufletește de pe când eram copii; iar acum o înțelegem în toată amploarea ei.

V'am trimis, prin mandat poștal, o mică sumă; rog a o repartiza pe ani, așa cum veți găsi necesar. I'am scris și lui Ionel, în privința cotizației.

Pentru executarea copiei după scaunul fostului Domnitor Petru Rareș, am primit răspuns că este necesară depunerea sumei de 19 100 lei. Cam scump, însă sper să obțin o reducere.

Deoarece nu pot trata chestiunile privind Probota, mereu prin cereri semnate de locuitorii satului (ceia implică pierdere de timp, cheltuieli, etc) și fiindcă doresc să contribuim la propășirea Probotei, m'am hotărât să întemeiem o Asociație: "Amicii Probotei", Asociație cu membri cât mai puțini, cu înfăptuiri modeste, dar duse pân'la capăt!

Să urmărim cunoașterea, cât mai perfectă, a trecutului Probotei și o grijă mai mare de acest Monument istoric (ca o completare a înfăptuirilor Comisiunii Mon. istorice), precum și ridicarea vieții satului actual, din jurul Mănăstirei.

Odată Asociația constituită - cu aprobările convenite - vom păși la strângerea fondurilor, deocamdată pentru copia jilțului.

Din partea D^{vs}, vă vom solicita, întotdeauna, temeinicele îndrumări, ce vă caracterizează. Sper că și Muzeul Fălticenilor va avea folos din înființarea acestei Asociații.

Primiți respectuoase salutări,

Octav Luchian

4. Scrisoare

Brașov, 8. II. 1941

Stimate Domnule Profesor,

Țin să Vă mulțumesc pentru plăcerea pe care mi-ați făcut-o, trimitându-mi „Călăuza Muzeului”. Răsfoind-o adesea și recitind-o, mi se evocă amintirile de pe vremuri, când elevii ajutau, cât de cât, la mărirea Muzeelor; iar nu la distrugeri, cum a fost cazul, mai dăunăzi..

Vă trimit fotografiile anexate. Pe verso găsiți unele indicațiuni și cred că sunt interesante.

Cât privește contribuția mea cu unele monezi, cred că ar fi mai util pentru Muzeu, dacă aș cunoaște ce piese aveți deja, pentruca acele pe cari le voi dona să poată completa unele serii.

Cu ocazia unei viitoare vizite pe care mi-o doresc prin Fălticeni, aș putea să văd, ce s'ar putea face.

Deocamdată, timpurile sunt de așa manieră, că suntem mulțumiți de faptul că sfânta noastră Moldovă cu mormitele părinților ne mai aparține...

Să sperăm că se vor repara greșelile și va veni vremea prosperității Patriei.

Până atunci, să facem ce e posibil. Cu Probota, nu am putut pași înainte. În anul trecut am vorbit cu D^l Prof. I. D. Ștefănescu, dar nu m'am mai putut întâlni cu D^{sa} datorită evenimentelor...

Când trec pe la Feldioara, Prejmer sau Cetatea de baltă, nu e posibil să nu-mi revină în minte, mereu, Probota.

Adun date referitoare la aceste locuri, poate că vor servi odată la ceva bun pentru Probota.

Dorindu-Vă sănătate,
Vă salută respectuos
al D^{vs} elev,
Oct. Luchian

5. Scrisoare

Brașov, 6. III. 941

Stimate Domnule Profesor,

Am primit atât scrisoarea D^{vs}, cât și convocarea pentru 8 III 941.

M'a impresionat mult faptul că ați suferit un accident, dar sper că D^{zeu} v'a ocrotit și de data aceasta.

Cât despre participarea la adunarea generală, nu-mi este posibil nici de data aceasta. Am o serie de lucrări importante și apoi, nu se știe ce aduce ziua de mâine...

Ionel e la Moreni la Soc. I. R. D. P. E f. învăluit cu lucrul și nici mie nu mi-a scris de mult. Sper că în curând o să Vă scrie.

Am început să pun de-o parte pentru Muzeu din piesele mele numismatice ce le am în dublu. Când va fi ocazie, Vi le voi trimite.

Aș vrea să știu dacă D^{vs} aveți la muzeu cataloagele de licitații din streinătate, referitor la monezi de ex:

Münzhandlung Basel

Leo Hamburger. Frankfurt a. M. Scheffelstra e 29

Otto Helbing Nachf. München Barerstra e 20

Aceste cataloage sunt f. folositoare pentru identificări de monezi.

Eu le-am cerut în trecut și am primit, unele, chiar gratuit.

Dacă D^{vs} îmi comunicați în această privință, Vă voi trimite un model de intervenție pentru ca s'o trimiteti D^{vs} la ei, din partea Muzeului.

Numai, dacă în situația actuală le vor putea trimite.

Primiți resp. salutări
al D^{vs} Octav Luchian

6. Scrisoare

Brașov, 13. IV. 941

Stimate Domnule Profesor!

Din ultima D^{vs} cartă poștală, deduc că ați suferit un accident. Suntem adânc impresionati de acest fapt și vă dorim însănătoșirea completă, cât mai curând, pentru a putea fi de folos iarăși în slujba Neamului...

Anexat, vă trimit un model de intervenție pe care Vă rog să-l dați să se scrie la mașină punându-se adresele indicate de mine mai jos.

Prin urmare, decamdată, Vă adresați separat la fiecare din aceste 5 firme. Ei Vă vor răspunde, de sigur, însă e posibil că – datorită războiului - corespondența va fi întârziată.

După câțva timp, veți vedea dacă nu e cazul unei reveniri.

Eu am primit garatuit, în trecut, unele cataloage dela ei, dar menționez că atunci când unii mi-au pretins să cumpăr cataloagele n'am putut-o face.

Împrejurările fac să fiu mutat la Craiova, astfel că săptămâna ce vine voi pleca acolo să-mi găsesc locuință.

Am satisfacția că pe acolo se găsesc piese antice și voi putea să-mi mai completez colecția. Deci, până la 1 Maiu crt. rămân tot în Barașov; iar după aceia vă voi comunica noua adresă.

Ionel dela Moreni e bine, a fost pe la mine și e fericit că în curând va avea un moștenitor...

I-am spus să Vă scrie.

Primiți respectuase salutări
Octav Luchian

1) Firma J. Schulman, numismat.

Amsterdam C. Keizersgracht 448

2) Otto Helbing Nacht

München Barerstra e 20

3) Münzhandlung Basel

Basel. Freierstra e 74

4) Leo Hamburger Frankfurt a. M

Scheffelstra e 24
5) Gilhofer & Ranschburg
Wien I Bognerga e 2

7. Scrisoare

Cernăuți 12. XII. 942

Stimate Domnule Profesor,

Venirea lui Irimescu pe la Fălticeni, mă face să-mi realizez gândul, de mult nutrit: de a Vă scrie.

Am încercat, în toate chipurile, pe la București, ca să obțin pentru Inspectoratul Cernăuți linia Verești-Lespezi și Dolhasca-Fălticeni, dar nu s'a putut. Guvernământul Bucovinei s'a opus; iar în schimb, mi s'a dat și linia Bălți-Lipnic, care nu aparține acestui guvernământ. Totuși, nu e departe timpul de a Vă vizita.

Citesc în ziare, cu deosebită emoție, despre locurile mele natale și mai ales când se pomenește de numele D^{vs}.

Sunt în Cernăuți, imediat după intrarea trupelor victorioase. Am realizat ceva și sunt mulțumit.

Iar când revăd Putna, îmi reamintesc că D^{vs} ne-ați condus pentru prima dată prin acele meleaguri, sfinte nouă.

În avalanșa preocupărilor, mă refugiez câteodată în aranjarea colecției mele numismatice. Am înmulțit-o cu vre 1000 de piese, așa că acum am circa 2500. Precum V-am scris și altă dată, când voiu vedea colecția Muzeului Fălticenilor, voiu putea să apreciez ce-i lipsește. Ați primit cataloage din streinătate?

Vă trimit fotografia a 6 monezi dela Ștefan cel Mare, achiziționate de mine la Cernăuți. Mai interesantă e piesa a V-a situată la mijloc în rândul de jos. I-am trimis și d^{lui} Moșil o descriere a lor.

Rog a trimite prin Irimescu o adresă către Guvernământul Bucovinei Directoratul Ec. Naționale prin care solicitați pentru Muzeu medalia care a fost bătută cu ocazia Expoziției din Cernăuți; iar piesa să fie încredințată mie. Eu V'ă voiu trimite prin poșta CFR mai sigur.

Primiți resp. salutări
dela al D^{vs}
Oct Luchian

Frații mei sunt bine: Ionel la Ploești la petrol (str. Miorița 10); iar Cezar (țonțoroii cum l-ați numit D^{vs} în 1919 decorat cu Mihai Viteazul luptă la Stalingrad).

Anexa 2.

Octavian Luchian, *Amintiri dela Internat*, manuscris, fragment

...Profesorul Valentin Bude. A fost profesor la Liceul Național și Liceul Militar, însă suplinea și ore la Internat. Era o personalitate ca om de catedră,

cetățean și mare patriot! Ușor accesibil oricui, era dotat cu o admirabilă filosofie a vieții, care te cucerea din prima clipă.

Cînd, acum 50 de ani, colegul Vanușca Burghel mi-a dăruit 2 monede romane (primele din colecția mea!), i-am solicitat Prof. V. Bude, care era și numismat, să mi le identifice: erau denari dela Marc Antonius și dela Titus. Am fost foarte fericit că mi le-a descifrat și mi le-a retrocedat...

Colegii dele Liceul militar ne povesteau că Prof. V. Bude îi „ocăra” că nu știu numismatică nici măcar cât pisicile pe care le avea D^{sa}!

Astfel că, într-o zi, i-a invitat acasă și deschizînd sertarele cu monede antice, pisicile au sărit pe sertare, mirosind de zor și cu multă competență numismatică, ceia ce a declanșat un mare haz!...

Anexa 3.

Vasile Ciurea, *Amintiri. Cum mi-a trecut viața, manuscris, fragment*

1944...Vagoanele prefecturii nu mai soseau. Timpul trecea repede. Eu sugerez prefectului ca la toată urma să ia din gară câte vagoane îi trebuiau, să comunice ministerului situația ce era, și să plece. Șeful stației mă vedea și pe mine cât de amărât eram deoarece muzeul nu avea speranțe de plecare și ar fi posibilă rămânerea pe loc.

Dar tot el îmi dă ideea să telegrafiez chiar din gară fostului meu elev eminent, inginerului Octav I. Luchian, directorul Regionalei CFR Cernăuți, cerînd un vagon pentru muzeu. Zis și făcut. A doua zi, chiar ducîndu-mă la gară cu lucrurile mele, pianul și mașina de cusut Zinger (atât am luat din toată casa mea), totul rămânînd pe loc. Pianul îi era promis lui Buby la București ca dar de nunță, iar mașina de cusut ambalată o trimiteam familiei Alex Vodă la Brașov, unde urma să o gădesc. Șeful stației –om foarte bun – cum mă vede îmi și comunică că a primit ordin de la Cernăuți să-mi pună la dispoziție un vagon pentru muzeu și tot în el să trimit pianul și mașina de cusut și tot ce mai aveam. Am rămas foarte surprins de acest noroc pentru muzeu, dar i-am răspuns: „mulțumesc, dar eu nu amestec averea mea personală cu averea muzeului statului”. Muzeul are destinația Brașov Bran prin Câmpulung Muscel, mașina are destinația București. Urmarea: Pianul a mers și a ajuns foarte bine la București, Buby l-a dus la un tâmplar din cartierul Teiului ca să-l mai pună la punct, să-l curețe, etc. În ziua de 4 aprilie la un bombardament al capitalei vine o bomba în acel cartier tocmai în casa și atelierul tâmplarului. Rezultatul a fost: pianul ridicat în aer! Mașina de cusut a venit la Brașov după o lună și ceva, bineînțeles, tot ce era în sertarele ei și ea, dacă nu distrusă, dar nici mult nu mai era.

Revin la vagon: auzind prefectul de vagonul meu îmi propune să pună și el ce avea de la prefectură, și împreună cu muzeul pleacă și el la Câmpulung Muscel - orașul lui - acum era și locul de refugiu al prefecturii Baia...